

ZIJAMETSKI BATALJON 5. (CRNOGORSKE) ERIGADE

U toku septembra 1942. god. 5. crnogorska brigada nalazila se između Travnika, G. Vakufa i Bugojna. Ona je na tom terenu od dobrovoljaca formirala svoj 5. bataljon, Zijametski, koji je imao oko 115 boraca. Bataljon su sačinjavali seljaci, uglavnom nepismeni ili polupismeni. Bili su to bistri i otresiti gorštaci, hrabri i odvažni, pa su poslije političkog rada bili spremni da se bore i izvan svoga terena.

Formiranjem ovog bataljona 5. brigada je vojnički i politički ojačala. Njene tromjesečne borbe u rejonu: Travnik, G. Vakuf, Bugojno, Turbe, imale su veliki i politički značaj za naše jedinice, jer su neprijatelju nanošeni osjetni gubici i oslobođena velika i važna teritorija. Peti bataljon se isticao u svim ovim borbama. Naročito je zapažen njegov uspjeh u rejonu s. Turbe. To je naseljeno mjesto u dolini Lašve. Iznad njega se uzdiže uzvišenje Gradina, utvrđeno debelim zidovima i podzemnim hodnicima koji su vezivali naselje i uzvišenje. Ovo utvrđenje bile su posjele ustaško-domobranske snage, jačine oko 300 boraca, snabdjevene dovoljnom količinom oružja, municije i hrane. Posada je vjerovala da će joj u slučaju napada partizana pomoć stići iz Travnika, Jajca ili D. Vakufa. Napali smo to uporište. Neprijatelj se žilavo branio, dok su njegove jake kolone pokušavale da se iz Travnika i Jajca probiju za Turbe i pomognu opkoljenima. Ali u tome nijesu uspjele zahvaljujući organizovanom i jakom otporu naših snaga koje su na vrijeme posjele najpodesnije položaje. Kada se neprijatelj nije mogao probiti ni na jednom pravcu, vjerovatno je stupio u vezu sa svojim garnizonom u D. Vakufu, pa je jedna kolona sa šest kamiona pješadije, tri tenka, tri oklopna automobila i nekoliko motociklista, svega oko 150 boraca, krenula iz D. Vakufa u pravcu Turbeta. Kada se kolona približila Turbetu, naišla je na

zasjedu jednog voda naše 3. čete. Vodom je komandovao poznati borac Zijametskog bataljona Jovo Luković koji je kasnije, kao komandir čete, poginuo na Veležu. Neprijatelj se kretao u tri grupe, sa potrebnim odstojanjem. U prvoj su bili motociklisti, zatim tenkovi i oklopna kola, pa pješadija na kamionima.

Zasjeda je propustila prve dvije grupe, a kad je naišla kolona kamiona, otvorila je vatru, nanoseći neprijatelju osjetne gubitke. Kad je otvorena vatra na ljudstvo u kamionima, tenkovi, oklopni automobili i motociklisti su se vratili. Opoljteni neprijatelj iz tvrđave pojačao je u tom momentu svoje dejstvo s namerom da se izvuče. Mi smo počeli manevrovati četama. Odmah smo 3. četvu uputili u pomoć vodu u zasjedi. Iz Prateće čete brigade donijeli smo i teške mitraljeze. Najveći dio minobacačke vatre prenijeli smo na kolonu koja je nailazila, samo nijesmo imali dovoljno municije. Pa ipak, i sa malo municije uništeno je dosta ciljeva.

Manevrujući četom, već smo odmah poslije podne uspjeli da zauzmemo veći dio utvrđenja. Neprijatelj je svaki otvor žilavo, planski i organizovano branio. Iako je borba s nesmanjenom žestinom vođena čitav dan, do predveče smo uspjeli da zauzmemo gotovo čitavo utvrđenje. Ali, zbog velike nadmoćnosti neprijatelja nismo uspjeli da spriječimo njegovu spajanje. Kad su se neprijateljske snage spojile, postepeno su se pod borbom, povlačile u pravcu D. Vakufa. Borba je vođena do pada mraka. TJ njoj je neprijatelj imao oko 30 mrtvih i 20 zarobljenih; uništena su mu dva kamiona, jedan motocikl, zaplijenjeno je 6 puškomitraljeza, jedan bacač, oko 50 pušaka, veća količina municije i mnogo drugog ratnog materijala i hrane. Plijen smo srodili i odnijeli, a hranu podijelili stanovništvu. Kasnije smo neke •zarobljenike pustili, a neke zamijenili.

U ovoj borbi naši gubici su bili: 6 mrtvih i 15 ranjenih. Kada smo ovladali ovim neprijateljskim uporištem, krenuli smo u sastav brigade, u rejon s. Poturaj, s. Dželilovac, što je ranije bilo zapoviješću određeno. Kad smo stigli na određeno mjesto, našli smo štab brigade i sve bataljone na okupu. Štab brigade je bio vrlo zadovoljan rezultatima naše borbe i javno je pohvalio borce 5. bataljona. Na postignutom uspjehu čestitali su nam i svi štabovi bataljona. Ranjenike je prihvatio brigadni sanitet. Tu se ljudstvo nahranilo i donekle odmorilo, pa smo prije zore krenuli u pravcu Mrkonjić-Grada, a tamo smo imali još niz manjih akcija.

Kad smo stigli u rejon Mrkonjić-Grada i spojili se s našim snagama, brigada je pohvaljena, a posebno je istaknut njen 5. bataljon.

Na ovom terenu smo djelovali kratko vrijeme, jer je ubrzo počela četvrta neprijateljska ofanziva, a 5. brigada je dobila zadatak da ponovo krene pravcem: Mrkonjić-Grad — Jajce — Zijamet — D. Vakuf — Prozor — Neretva. Tako je poslije kratkog vremena, ali vrlo značajnih i napornih borbi, Zijametski bataljon, u sastavu svoje brigade, ponovo naišao kroz svoj rodni kraj. Narod nas je toplo dočekaao.

*

Poslije oslobođenja Prozora, 18. februara brigada je izbila, u dolinu Neretve i oslobodila Ostrožac.

U dolini Neretve Zijametski bataljon je, u sastavu brigade,, vodio dvadesetodnevne ogorčene borbe, a noću 10/11. marta,, zajedno sa ostalim jedinicama brigade, prešao je Neretvu i produžio pokret pravcem: Ključ — Lakat — Pridvorci i noću 21/22. marta učestvovao u oslobađanju Nevesinja koje su branili Talijani i veliki broj četničkih brigada, među kojima se naročito isticala Rogatička brigada. Prilikom oslobađanja Nevesinja neprijatelju su naneseni veliki gubici u ljudstvu, a zaplijenjena je velika količina ratnog materijala i hrane.

Kad su naše jedinice oslobodile Nevesinje, 5. brigada je uputila 3, 4. i 5. bataljon da goni neprijatelja u pravcu Blagaja i zatvori pravac od Mostara. Naš 5. bataljon dobio je zadatak da zatvori pravac Jelova glava — Dubravica, 4. bataljon, desno od nas, 24. marta je dobio naređenje da posedne M. Velež. 3. bataljon, nalazio se lijevo, i obezbjeđivao pravac Muknica — Runjevača. Velež je jedan od glavnih objekata za napad i odbranu Nevesinja. On je kamenit i go, strm, slabo prohodan, teško pristupačan, a u to vrijeme je bio pod snijegom — to je' sve otežavalo i osporavalo pokret 4. bataljona.

Velež su četnici posjeli još ranije. Kad je bataljon izbijao na vrh, oni su iznenada izvršili juriš i dio bataljona potisli niz vrleti Veleža. Tu je bataljon imao prilične gubitke. Među ostalima poginuo je i zamjenik komesara bataljona. Petnaestak drugova sa čela bataljona, među kojima je bio i komandant.

bataljona, otišlo se niz vrleti po snijegu i, kotrljajući se nekoliko stotina metara sjurilo se u neke provalije. Tu su ostali cijelu noć 24/25. marta.

Četnici su stalno pokušavali da dođu do njih. Ostali borci bataljona odmah su zalegli grebenom vodeći žestoku borbu. Nijesu dozvolili četnicima da priđu našim drugovima, a ni sami im nijesu mogli prići. Mislilo se da niko od ovih drugova nije živ. Pošto je naš bataljon ubrzo obaviješten o situaciji kod 4. bataljona, odmah smo mu u pomoć poslali našu 1. četu. Ona im je pomogla da u toku 24. i 25. marta zadrže i odbiju neprijatelja. Već u zoru 25. marta pristigla su pojačanja i naši su do podne 25. marta uspjeli da odbace neprijatelja i izvuku iz provalije ranjene, promrzle i kontuzovane drugove. Poslije završene akcije, 25. marta uveče, 1. četa našeg bataljona došla je u sastav bataljona.

Na sektoru 5. bataljona nije 22. i 23. marta bilo jačeg pritiska, te smo za to vrijeme u rejonu Paljev do razrušili i pregradili cestu na nekoliko mjesta. U tom periodu neprijateljska avijacija je stalno ometala pokret naših jedinica.

U toku 22. i 23. marta neprijatelj se prilično sredio i već 24. je počeo dovlačiti velike snage od Mostara, vršeći jak pritisak na naše snage, naročito na 5. bataljon koji je zatvarao komunikaciju Mostar — Nevesinje. Kad smo procijenili namjeru neprijatelja, većinu naših snaga koncentrisali smo u rejonu komunikacije, grupišući i oruđa, sa zadatkom da neprijatelju spriječimo prodor u pravcu Nevesinja.

Već u toku 24. marta, a naročito noću 24/25, neprijatelj je uspio da se približi našim položajima, pojačavajući svoje dejstvo tenkovima i avijacijom. Ipak nije uspio da sa motorizacijom pređe porušena i pregrađena mjesta, zahvaljujući našim čestim jurišima i tome što su ta mjesta na komunikaciji bila pod našom jakom vatrom.

Sada je osnovni zadatak 5. bataljona bio da ne dozvoli neprijatelju opravku i čišćenje ceste. U toku 25. i 25/26. naši položaji su postali centralni i stalno ih je tukao i napadao mnogo nadmoćniji neprijatelj. Zbog svoje važnosti, položaji koje je držao 5. bataljon, desno i lijevo od komunikacije, 25. i 26. marta po nekoliko puta su prelazili iz ruku u ruke. Borci bataljona, svojim heroizmom, umježnošću, izdržljivošću, vještinom ma-

nevra, onemogućili su neprijatelju da opravi put i da se probije ka Nevesinju. Bataljon je za ova dva dana imao prilično gubitaka. Između ostalih, poginula su i dva komandira čete.

Blagodareći podesnom terenu, porušenom i pregrađenom putu, heroizmu, vještini, umješnosti, samoinicijativi boraca, i pored gubitaka koje smo imali, uspjeli smo da zadržimo neprijatelja sve dok oko podne 26. marta nijesmo dobili naređenje da se sa ostalim našim jedinicama pod borbom postepeno povlačimo u pravcu Nevesinja. Povlačeći se u Nevesinjsko polje, posjeli smo liniju s. Batkovići — Pantova bara — Premšilovača, a neprijatelj je predveče 26. marta uspio da zauzme Nevesinje. Njegova avijacija bila je toga dana vrlo aktivna — stalno je pratila pokret naših jedinica i nanosila nam prilične gubitke. Pored ostalih, toga dana je iz aviona ranjen i komandant divizije. On je, iako je odmah izvršena hirurška intervencija, podlegao ranama 29. marta. Istoga dana kada je on ranjen smrtno je pogoden i Stojan Cerović.

Pored svih teškoća, neprijatelju nijesmo dozvoljavali dalje napredovanje, stalno smo ga napadali i umirivali. Poslije dva dana, naše snage su se prikupile i sredile, pa smo noću 28/29. marta ponovo napali Nevesinje i oslobodili ga, nanoseći neprijatelju velike gubitke i protjerujući ga u pravcu Mostara.

Borbe za oslobađanje Nevesinja i njegove okoline bile su vrlo teške, žilave i uporne. Neprijatelj je svaku stopu planski branio. U ovim osmodnevnim danonoćnim borbama, iako su bili jako iscrpljeni, gladni (stalne borbe nijesu dozvoljavale da se hrana na vrijeme sprema i dijeli iako su prilikom prvog oslobađanja Nevesinja zaplijenjene velike količine namirnica), zamoreni i promrzli, borci 5. bataljona, kao i ostalih naših jedinica, pokazali su dostojno zvanje boraca proleterskih brigada.

Poslije oslobađanja Nevesinja i njegove okoline, u sastavu brigade produžili smo dejstvo u pravcu Nikšića. Kad smo došli u rejon Brezova polja, zbog velikih gubitaka, a nemajući odakle dobiti popunu, zato što je brojčano bio mnogo manji od naših bataljona, što mu se uvijek poklanjala naročita pažnja, negdje pri kraju aprila 1943. štab 5. crnogorske brigade donio je odluku da se 5. (Zijametski) bataljon rasformira. Njegovo ljudstvo je ušlo u sastav 4. bataljona kao jedna njegova četa. Otkako je

bataljon formiran, koncem septembra 1942. godine, do njegovog rasformiranja, iako mu je štab brigade poklanjao naročitu pažnju, poginuo je i ranjen veliki broj njegovih boraca.

Značaj borbi i akcija koje je 5. (Zijametski) bataljon vodio nije samo u tome što one dokazuju da se brojno slabija jedinica može uspješno suprotstaviti nadmoćnijem neprijatelju i nanijeti mu osjetne gubitke, već i u saznanju da se takvi rezultati mogu postići u prvom redu pravilnom procjenom situacije, cjelishodnim i brzim manevrovanjem da bi se jedinica blagovremeno dovela na povoljnije položaje, što smanjuje efekat brojne i tehničke nadmoćnosti neprijatelja.

Novo MATUNOVIC

